

V PREREZU SLOVENSKE EMPIRIČNE LITERARNE ZNANOSTI

Razprava prikazuje in kritično presoja stanje na področju empiričnega literarnovednega študija, zlasti tiste prispevke, ki predstavljajo »ortodoksnejšo« različico empirične literarne znanosti. Stagnacijo v spoznavnoteoretični diskusiji skuša preseči s premislekom nekaterih novejših raziskav možganskih funkcij. Nič manjša vloga ni pripisana raziskavam, ki predvsem uporabljajo empirične metode in tudi prispevajo k empirizaciji literarne vede. Predstavljena so glavna imena, dosežki ter inštitucije, kjer se na Slovenskem izvajajo empirične študije literature.

Ključne besede: empirična literarna znanost (ELZ), radikalni konstruktivizem (RK), teorije kognicije, metodološka empirizacija, literarnovedne inštitucije

V slovenski literarni vedi je močnejše težnje po empirizaciji disciplinarnega področja mogoče opaziti od 90. let prejšnjega stoletja. To pomeni, da je moralo od nastanka oz. prve faze institucionalizacije ELZ, ki jo predstavlja izid *Očrta empirične literarne znanosti/Grundriß der Empirischen Literaturwissenschaft* ([1980] 1991) utemeljitelja ELZ Siegfrieda J. Schmidta,¹ preteči več kot dobro desetletje (prim. PERENIČ 2010: 99). Z gledišča današnje situacije, v kateri se je, sodeč po nekaterih uspehih magistrskih, doktorskih in knjigah, empirična paradigma na Slovenskem še okrepila, pa dobrih trideset let. To je kar pričakovana doba, če upoštevamo, da je večina slovenskih predstavnikov v razmerju »učitelj-učenec«, pri čemer pri mlajših ne gre za slepo sledenje učiteljskim avtoritetam, ampak s(m)o sicer ne tako številni in mlajši predstavniki empiričnega literarnovednega diskurza razvili svoje izvirne modele literature in v raziskovanju ubrali vsak čisto svojo pot.

Po zgodnejših empiričnih analizah literature, ki so bolj zanimive zaradi relativno hitre uporabe računalnikov in segajo v 70. in 80. leta (Peter Scherber: *Slovar Prešernovega pesniškega jezika*, 1977; Denis Poniž: *Numerične estetike in slovenska literarna znanost*, 1982, razpravi Numerična estetika in usoda umetnosti, 1972a, Računalniki in poezija, 1972b), je potrebno za obdobje 90. let omeniti razpravo Količinske in empirične raziskave literature Mirana Hladnika (1995), ki skorajda ne bi smela manjkati v bibliografijah člankov s področja empiričnih študij

¹ Takrat je bil na univerzi v Siegnu. Leta 1989 je izdal monografijo *Die Selbstorganisation des Sozialsystems Literatur im 18. Jahrhundert* [Samoorganizacija socialnega sistema literatura v 18. stoletju] (1989), ki je nekakšna uresničitev teoretskega modela iz *Očrta*. Med naslednjimi fazami institucionalizacije je poleg zbirke LUMIS, o kateri bo še govor v nadaljevanju, ustanovitev mednarodnega združenja za ELZ IGEL (1987), ki bo naslednjo konferenco organiziralo leta 2014 v Torinu.

literature.² Poudaril je, da je empiričnim študijam literarnost kognitivni pojav,³ je pa šel zatem čisto v smer količinskih analiz literature. Polje obravnave teoretičnih izhodišč ELZ je bilo bolj kone prazno. O tem posredno priča tip večine empiričnih obravnav, ki so se največ posvečale raznim plastem literarnega življenja, kakor sta knjigotrštvo in založništvo. Sem spadajo obravnave knjige in bralca; leta 1999 je pri ljubljanski Filozofski fakulteti pod tem naslovom in s številko IV izšla knjiga Gregorja Kocijana, Martina Žnideršiča in Darke Podmenik, ki ima svojega predhodnika v Kocijanovi monografiji *Knjiga in bralci* (1974).⁴ Vrzeli, ki so medtem nastale na področju obravnave spoznavnoteoretičnih vidikov ELZ, je med prvimi začel izpopolnjevati Dejan Kos. Iz leta 1998 je njegova germanistična literarnovedna disertacija *Zasnova empirične literarne znanosti z vidika radikalnega konstruktivizma*, ki je v slovenski prostor prinesla prvo izčrpnjšo predstavitev teoretičnih izhodišč ELZ in je bila podlaga knjigi *Theoretische Grundlage der Empirischen Literaturwissenschaft* (2003). Vendar ta prispevek, ki je pomemben za uveljavljanje ELZ pri nas, vsaj v nacionalni literarni vedi ni imel takšnih učinkov, kakor bi jih lahko imel.⁵ Eden od vidnejših kazalnikov so pomanjkljivi referenčni sezname v literarnovedni produkciji, ki se kakorkoli nanaša na ELZ. Razloge temu gre iskati v razmeroma šibki povezanosti med slovenističnimi in drugimi filološkimi študiji, v premajhnem posluhu in zanimanju za sorodne raziskave na obeh straneh, v jeziku strokovne produkcije (germanisti npr. veliko objavljajo v nemščini), to je povezano z mestom objave in verjetno še čim. Vendar se očitek o pomanjkljivih referenčnih seznamih še bolj nanaša na odsotnost glavnih nemških raziskovalcev iz ELZ v nekaterih slovenskih objavah s področja empiričnih in sorodnih študij, na kar sem že opozorila in čemur iščem razloge zlasti v dejstvu, da do danes nimamo slovenskih prevodov temeljnih del s področja ELZ; poleg obeh temeljnih Schmidtovih del, ki tudi pogosto nista navedeni, ampak je teorija povzeta po slovenskih avtorjih, ki so se nanj nanašali, bi si pozornost zaslužila zbirka LUMIS-Schriften⁶ ali izbrana dela vidnejših teoretikov področja⁷ (prim. PERENIČ 2010: 29). O vlogi radikalnega konstruktivizma v literarni vedi je pisala tudi germanistka Neva Šlibar (npr. 2001). Na temo teoretičnih podlag ELZ je v *Primerjalni književnosti* 2002 članek objavil Marijan Dović.⁸ Konstruktivistično (meta)teorijo je pred tem v *Modernih metodah literarne vede* ([1999]; 2003: 228) omenil Tomo Virk, ki je predstavil samo ute-

² Skoraj pravim zato, ker nekateri raziskovalci, zlasti pa tisti, ki k literaturi pristopajo z drugimi metodami, pri sklicevanju na ELZ neredko navajajo samo študije mlajših raziskovalcev, ki so v glavnem izšle po letu 2000, kar kaže na slabo poznavanje ELZ tako v domačih kakor v širših okvirih. Obenem pa to posredno potrjuje, da se je zavest o ELZ pri nas začela širiti in krečiti šele takrat.

³ To pa je konceptualno jedro ELZ.

⁴ *Knjiga in bralci II* (G. Kocijan, M. Žnideršič) ter *Knjiga in bralci III* (G. Kocijan, M. Žnideršič, D. Podmenik, D. Rupel) sta izšli 1980. oz. 1985. leta.

⁵ Slovenistična in slavistična strokovna javnost se je z isto tematiko izpod njegovega peresa verjetno najprej seznanila v razpravi Izhodišča in perspektive empirične literarne znanosti, ki je izšla v *Slavistični reviji* 2004.

⁶ Osnovana je bila v Siegnu leta 1984 in v njej so izhajale (teoretične) razprave s področja empirične literarne in medijske znanosti.

⁷ To so Schmidtov »učencem« Gebhard Rusch, Achim Barsch, R. Viehoff, D. Schwanitz, N. Werber, G. Plumpe idr.

⁸ Leta 2004 je Dović objavil knjigo *Sistemske in empirične obravnave literature*.

meljitelja ELZ, kar pa je pričakovano, saj je bila knjiga namenjena pregledu metod literarnega raziskovanja. Sama sem o radikalnokonstruktivističnih (RK) podlagah ELZ govorila v prispevku za slavistični kongres 2007 in pisala v uvodnih poglavjih doktorske disertacije *Konstrukcija nacionalnega literarnega sistema z vidika empirične sistemske teorije* (Perenič 2008),⁹ ki je bila podlaga za znanstveno monografijo *Empirično-sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri* (2010); v jedru sta kritični pregled sistemskih modelov literature¹⁰ in zasnova izvirnega modela, vendar sem se dotaknila tudi vloge RK v (empirični) literarni vedi.

Poleg naštetih prispevkov, ki so bili pomembni za krepitev empirične paradigme, vseeno lahko opazimo, da je prišlo v domači ELZ do stagnacije v spoznavnoteoretični diskusiji.¹¹ ELZ se pri utemeljevanju empiričnosti,¹² ki sloni na ugotovitvah, da so vse naše predstave in modeli sveta kognitivno in socialno konstruirani, kar je znanstveno utemeljeno tako v (nevro)biološki organizaciji živih, kognitivnih sistemov kakor v načinih njihovega (socialnega komunikacijskega) delovanja oz. povezovanja, v glavnem še naprej opira na biološke in sociološke razlage Humberta R. Maturane, Francisca J. Varele, Gerharda Rotha, Ernsta von Glaserfelda in Petra M. Hejla. S tem ni nič narobe, vendar si je po preteku več kot štirih desetletij, kolikor je od izida prvih Maturanovih spisov, ob katerih se je začela scientifikacija ELZ, težko predstavljati, da v nevroznanosti medtem ni prišlo do premikov. To prekinitev je mogoče deloma povezati s prenehanjem izhajanja LUMIS-ovih zvezkov, ki so skrbeli za visoko raven diskusije.¹³ Med novejšimi teorijami s področja eksperimentalnega raziskovanja možganov zato predstavlja vsaj razlago možganskih funkcij nemškega psihiatra in filozofa Thomasa Fuchsa, ki je v minulem letu doživela že 4. posodobljeno izdajo in ki jo poskušam v svojem raziskovanju integrirati v obravnavo spoznavnoteoretični temeljev ELZ. V knjigi *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan: Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption* ([2007] 2008) in v opreki s t. i. naturalističnim redukcionizmom Fuchs zavrne koncepcijo človekove zavesti in mišljenja kot zgolj konstrukta možganov. Razvoj in delovanje možganov koncipira predvsem v interakciji posameznika z družbenim okoljem, ki ima vpliv na spreminjanje možganskih struktur. Upošteva tudi raziskave Bennetta in Hackerja, zagovarja tezo, da so možgani predvsem organ

⁹ Iz istega leta je tudi moj članek o perspektivah empirične sistemske teorije literature v *Primerjalni književnosti* (Perenič 2008).

¹⁰ Kritično so predstavljeni tudi nizozemski sistemski teoretiki, ki so bili vsaj v slovenski literarni vedi malo poznani ali nepoznani.

¹¹ Stanja v širših okvirih v tem trenutku ne bi želela ocenjevati, vendar se mi pri spremljanju področja kaže precej podobno stanje.

¹² Ta v njej še zdaleč ni razumljena kot neposredno dostopanje do resničnosti ali njeno odslikavanje.

¹³ Leta 2000 je izšel zadnji zvezek, ki je prinesel bibliografski pregled LUMIS-ovih izdaj. Med zvezki je potrebno omeniti naslednje: Ernst von Glaserfeld, *Konstruktivistische Diskurse*, 1984; Helmut Hauptmeier in Gebhard Rusch, *Erfahrung und Wissenschaft: Überlegungen zu einer konstruktivistischen Theorie der Erfahrung*, 1984; Peter M. Hejl, *Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlagen einer konstruktivistischen Sozialtheorie*, 1985; Siegfried J. Schmidt, *Selbstorganisation – Wirklichkeit – Verantwortung: Der wissenschaftliche Konstruktivismus als Erkenntnistheorie und Lebensentwurf*, 1986. Med svežimi izdajami na to temo mi je poznana knjiga *Konstruktivistische Ökonomik* (2006), ki mi jo je v branje podaril njen urednik G. Rusch z zahvalo za zanimanje za siegenski konstruktivistični diskurz. Vendar se konstruktivizem tu povezuje z gospodarskim področjem in managerstvom.

žive osebe, ter poudari povezanost njihovega delovanja z delovanjem živcev, mišic, kože organizma na eni strani ter z (družbenim) okoljem oz. drugimi ljudmi na drugi strani. (gl. tudi Pawlik 2009)

»Fenomenološko-ekološki« koncept Thomasa Fuchsa, po katerem je delovanje možganskih funkcij oz. kognitivnih in živih sistemov mogoče razumeti samo v odnosu do človeka kot celote v njegovi vpetosti v okolje, nima posledic samo na področju psihoterapije (Zsok 2009), ampak po mojem tudi na spoznavnoteoretski ravni ELZ. Na kratko bi vse skupaj lahko strnili v tezo, da je (objektivna) resničnost vselej funkcija subjektovnega odnosa do sveta, njegovega spoznavanja, izkušanja sveta oz. njegove povezanosti s svetom. Za koncept empiričnosti v ELZ je to pomembno, ker krepi spoznanje, da pri naših razumevanjih in modeliranjih resničnosti ne gre za neposredno dostopanje do resničnosti, ampak da so vsa naša spoznavanja in ravnanja, kamor spadata tudi literarno in literarnoznanstveno ravnanje, – v Fuchsovem jeziku – samo (med)osebne oblike človeške komunikacije, ki so torej pod vplivom bioloških, intra- in interpersonalnih oz. socialnokomunikacijskih dejavnikov. Fuchsovo koncepcijo sama pri obravnavi spoznavnoteoretičnih temeljev zaradi njene težnje po upoštevanju bioloških in »nebioloških« dejavnikov uvrščam na vmesni nivo teorije, tj. med biološke in sociološke razlage o delovanju sistemov. Predstavljam si, da je na ta način mogoče vsaj malo zapolniti vrzel, ki je vnovič nastala v spoznavnoteoretični diskusiji v ELZ.

Če zdaj pogledamo na razmerja med empirično teorijo in metodologijo ter jih soočimo s praktičnimi analizami primerov, vidimo, da občasno zapuščanje teoretičnih okvirov ni imelo preveč slabih učinkov na stanje empiričnih študij na Slovenskem. Stran od teorije in k metodološki problematiki empirične analize je šel Hladnik. Leta 1988 je v *Slavistični reviji* izšla njegova razprava Prežihov Boj na požiralniku in metodološka vprašanja analize pripovedne proze. Literature se je lotil s kvantitativnimi metodami, obravnaval velike korpuse, kakršna sta slovenski zgodovinski roman in kmečka povest (razprava Preštevna določila slovenske povesti, 1993), ter se spraševal o vlogi novih oz. računalniških tehnologij pri obravnavi literature.¹⁴

Dokaj različne uporabne primere bomo našli pri vseh predstavnikih ELZ, ki so s sistemskoteoretskega vidika preučevali posamezne izseke oz. dejavnosti iz literarnega življenja: Dejan Kos je obravnaval nemško literarno življenje okrog leta 1200, Marijana Dovića je zanimal razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu, Urška Perenič pa je raziskovala literarno življenje v kulturno-političnih društvih in čitalnicah sredi 19. stoletja. Raziskave so bile predstavljene monografsko (2003, 2007, 2010) in so od konca 90. let izhajale v domačih in tujih zbornikih ter publikacijah (*Slavistična revija*, *Primerjalna književnost*, *Slovene Studies*, *Vestnik*). Od tod je med drugim razvidno, kako pomembno vlogo je pri predstavljanju modernejšega empiričnega pristopa dejansko igrala *Slavistična revija*, čeprav se nacionalne vede običajno držijo konservativnejše pozicije. Med slovenističnimi zborniki, ki so vedno zastavljeni interdisciplinarno, gre izpostaviti zlasti zbornik *SSJLK Slovenski jezik, literatura, kultura in mediji* (2008), ki ga je uredila Mateja Pezdirc Bartol. Avtorica je sicer empirične metode uporabila v disertaciji, kjer se je ukvarjala z re-

¹⁴ Miran Hladnik, *Digitalna humanistika na Slovenskem*, 2012, na spletu.

cepcijo drame (2004) in je bila podlaga za njeno knjigo *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela* (2010).

Pezdirc Bartolovi sicer bolj vidim mesto pri recepcijskoestetski usmeritvi, saj so jo najbolj zanimali vloga bralca v različnih literarnovednih usmeritvah 20. stoletja (formalizem, (post)strukturalizem, recepcijska estetika, teorija bralčevega odziva, nova kritika ...) ter sprejemnik oz. gledalec pri dramskem besedilu. Je pa recepcijo dramskega besedila in njegove gledališke uprizoritve obravnavala empirično.¹⁵ Uporabila je vprašalnik, ki je skupaj z vsebinsko analizo in intervjujem med najpogostejše uporabljenimi empiričnimi metodami v družboslovju in humanistiki. V tej drugi skupini, kjer gre torej za metodološko empirizacijo (prim. Groeben) in za katero je značilna uporaba empiričnih metod, spomnimo še na druge avtorje. Empirične metode je v magisteriju in doktorski nalogi že v 90. letih uporabil Aleksander Bjelčevič (1993; 1996). Najdemo jih tudi pri Alenki Žbogar (*Sodobna slovenska kratka zgodba in novela v literarni vedi in šolski praksi*, 2002), Aleksandri K. Bizjak (*Jezikoslovne osnove pridige kot žanra*, 2004) in Zoranu Božiču (*Poezija Franceta Prešerna v srednješolskih učbenikih in njena recepcija*, 2010), čeprav naštetih avtorji po obravnavanih vsebinah spadajo na področje šolske prakse oz. jezikoslovja. Med zadnjimi uspelimi literarnovednimi disertacijami bi omenila raziskavo Roberta Jereba (2009), ki je uporabil kvantitativne metode za analizo strukture in funkcij literarne kritike. Med empiričnimi obravnavami literature ni mogoče spregledati knjige Jureta Zupana: *Kaj je Prešeren rekel o –: Poezije in konkordance* (2001) s statistično analizo Prešernovih pesmi z zbirom konkordanc za samostalnike ter razprave *Usage of multivariate analysis in authorship attribution: Did Janez Mencinger write the story 'Poštena Bohinčka'?* (2008), ki jo je napisal matematik in ekonomist Marko Limbek. Tipu uvodoma omenjenih raziskav, za katere sta skrbela Kocijan in Žnideršič, dodajmo objave Maje Breznik in Anje Dular, ki se lotevajo knjižne kulture, knjigotrštva in založništva. Med empirične raziskave zagotovo spada razprava sociologa in literarnega zgodovinarja Igorja Krambergerja, ki se je navezal na pojem literarnega sistema (2010) in ob odlomku besedila iz Cankarjevega Epiloga k *Vinjetam* obravnaval vidike, s katerih v ELZ poteka študij literature.¹⁶

Marko Juvan je pred tremi leti v intervjuju za *Literaturo* spodbudno govoril o zametkih empirično-sistemske šole oz. mlajši generaciji slovenskih literarnih zgodovinarjev in »sistemcev«, med katerimi je navedel Dejana Kosa, Marijana Doviča in Urško Perenič (JUVAN 2009: 100). Intervjuvančeva izjava daje slutiti, da je upošteval razlike med posameznimi prispevki, ki spadajo na področje empiričnih literarnih

¹⁵ Norbert Groeben npr. v nekem sorodnem kontekstu recepcijske estetike ne vidi med empiričnimi usmeritvami, čeprav meni, da je s tezo, da je za konstituiranje pomena teksta pomemben (realni, empirični) bralec, na poti k metodološki empirizaciji (GROEBEN 2011: 154).

¹⁶ Kramberger je med drugim izhajal iz teoretskega modela sistema literatura, kakor sem ga do takrat izoblikovala sama (Perenič 2008). Zraven je premišljal o literarnih delovalnikih, ki tvorijo sistem, s konkretnim poudarkom na stavcu, ki sem ga sama uvrstila na ravnilno distribucije. Opazoval ga je v odnosu do komunikatne baze. Z vidika ELZ, ki jo zanima razvoj literature tudi z ozirom na razvoj medijskih tehnologij, se mi zdi pomemben njegov poudarek, da komunikatne baze, ki je jedro sistema, ne sme »sestavljati zgolj korpus besedil, temveč ob njem še korpus objav oziroma prenosov med mediji: prepisovanje oziroma prepisovanja s komentiranjem v srednjem veku; digitalizacija vsega danes – vmes pa je obdobje tiskarstva s svojimi poklici oziroma svojo delitvijo dela in vlog.« (KRAMBERGER 2010: 201)

študij, saj je torej med sistemskimi teoretiki navedel le te tri. Sama sem za to, da se ob morebitnem sprejetju oznake slovenska empirična literarnovedna šola napravijo nekatere razmejitve. Niso pa te razmejitve vrednostne narave in jim ne gre za hierarhijo med študijami, ampak želijo samo poudariti razločke med njimi. Na eni strani so študije, ki so močnejše oprte na (radikalno)konstruktivistično podgrajeno ELZ, kakor jo je utemeljil in načrtoval Schmidt in s tem zastavil temeljne smernice za moderno preučevanje literature (prim. PERENIČ 2010: 28), na drugi strani pa študije, pri katerih gre predvsem za metodološko empirizacijo. V posebno skupino bi dala izčrpane študije, ki se lotevajo različnih knjigotrških vidikov knjige in so že bile navedene. Tu spoznavnoteoretična izhodišča niso (enako) artikulirana in uporaba empiričnega oz. sistemskoteoretskega pojmovnika ni (enako) dosledna.¹⁷

Artikulaciji teoretičnih temeljev ne pripisujem takšnega pomena samo zato, ker tvorijo paradigmatsko ozadje diskurza in ker ga je mogoče z njihovo refleksijo tudi krečiti, ampak ker je to v bistvu ključno za razumevanje pojma empiričnosti. Če vsaj občasne refleksije ni, lahko tako pri empirikih kot pri strokovni publiki nastane vtis, da imajo empiriki opraviti z (ontološko) resničnostjo, čeprav npr. tudi v neposredni osebni komunikaciji (npr. opazovalca in bralca pri raziskavah literarnega branja in razumevanja) ne gre za preprosto prenašanje informacij (o branju, razumevanju, spoznavanju literature), ampak gre vedno za komunikacijsko »sodelovanje« živih, kognitivnih sistemov v skladu z njihovo biološko organizacijo in načinom delovanja v vsakokratnih empiričnih pogojih. Z doslednejšo in jasnejšo artikulacijo bi zmanjšali možnost očitkov dozdevne abstraktnosti sistemske teorije, ki naj ne bi omogočala prenosa na konkretne probleme.¹⁸ Vse tovrstne trditve so problematične, ker podcenjujejo oz. precenjujejo zmožnosti posameznih metod,¹⁹ in sploh niso v skladu z izhodišči, s koncepti in smotri empirično-sistemskih pristopov k literaturi. Prav tako dajejo slutiti nerazumevanje tega, kakšno sploh je v ELZ razmerje med teorijo in empirijo. V ELZ je namreč vseskozi govor o empirični teoriji, ki sloni na sistematično in eksperimentalno preverjenih teoretskih osnovah o delovanju sistemov. Vendar poti empirizacije, kako nastajajo, se organizirajo in delujejo živi, kognitivni in socialni sistemi, ni ne mogoče ne potrebno prehoditi vsakič znova in v različnih disciplinah. Tudi ko se gibamo v literarni vedi, ta empirična teorija funkcioniira samostojno in hkrati pomeni vezni člen v teoriji sistemov. Od tod je verjetno tudi bolj jasno, zakaj je sistemski pristop postal glavni instrument pri empirični obravnavni literature oz. literarnega življenja.

Poleg publikacij in knjig, ki so od konca prejšnjega stoletja prinašale empirične študije literature, je bila za uveljavljanje in krepitev te usmeritve pomembna tudi nje-

¹⁷ S tem se povezuje pojem ortodoksosti v izvlečku razprave, vendar je mišljen pozitivno. T. i. pravovernost mi pomeni doslednost ravnanj znotraj posamezne metode, ki predpostavlja tudi dosledno uporabo metodološkega terminološkega inventarja, npr. glavnih terminov literarni delovalniki, literarne vloge, literarna ravnanja, razmejitveni kriteriji, literarne konvencije.

¹⁸ Enega takih očitkov smo empiriki s precej ogorčenja brali v prispevku za 3. št. *Primerjalne književnosti* 2010 (str. 217). To je podobno, kakor da bi nekdo, ki uporablja osnovne matematične funkcije in ni usvojil integriranja (ki pomeni seštevanje), trdil, da z integralom zaradi kompleksnosti uporabe njegove funkcije ni mogoče seštevati.

¹⁹ Sama nisem nikoli gojila iluzije o odrešilni moči ELZ (PERENIČ 2008: 114), čeprav menim, da je to eden bolj celovitih in ustreznih pristopov pri obravnavanju literature.

na inštitucionalna zastopnost. Študij Schmidtove teorije oz. ELZ je bil sestavni del uvodnega cikla predavanj iz nemške literarne znanosti na ljubljanski germanistiki pri Nevi Šlibar,²⁰ ki je za bolonjski študij spisala učni načrt za predmeta Literarni sistem I (literarno besedilo) in Literarni sistem II (kontekst). Na pojem literarnega sistema, ki ga uporablja ELZ, naletimo v študijskih programih iz let 1995 in 1997 Marka Juvana, ki se je v 90. letih odzval na spremembo literarnoraziskovalne paradigme. Seznanjanje z ELZ na ljubljanski slovenistiki sicer že dolgo časa poteka pri uvodnih metodoloških predavanjih Mirana Hladnika, največ v okviru predmeta Uvod v študij slovenske književnosti, ki ga trenutno izvaja skupaj in pri katerem pokrivam področje sistemskih obravnav literature. (PERENIČ 2010: 7–8) Sistemskoteoretske vsebine sem nedavno vključila v dodiplomski izbirni predmet Slovenski družbeni sistem literatura, ki ga izvajam od študijskega leta 2011/12,²¹ in v doktorski predmet Metodologija slovenistične literarne vede na ljubljanski FF. Pri predmetu Metodologija literarne vede ga pokriva Dejan Kos, ki je poglavja iz ELZ pred leti vključil v germanistični predmetnik na mariborski germanistiki, medtem ko je na ZRC SAZU za to področje pristojen Marijan Dovič. Empiričnemu študiju literature so se odprla vrata z nekaterimi bolonjskimi predmeti, kakršna sta npr. Literatura in mediji ter Literatura in kulturne ustanove.²² H krepitvi položaja empiričnih literarnovednih študij poleg raziskovalcev na osrednjih raziskovalnih in visokošolskih ustanovah prispevajo diplomske, magistrske in doktorske naloge študentov, ki jih tu ne moremo vseh naštet. Čeprav večinoma ne izidejo knjižno in so zato kot sivo polje redkeje upoštevane v strokovnih debatah, so pomemben prispevek k empirizaciji disciplinarnega področja. Med raziskovalnimi projekti, ki literaturo pojmujejo v duhu empiričnih metod, je Prostor slovenske literarne kulture: Literarna zgodovina in prostorska analiza z geografskim informacijskim sistemom (2011–2014), ki ga vodi Marko Juvan in je deloma že uresničil zastavljene cilje s tematsko številko *Slavistične revije Prostor v literaturi in literatura v prostoru* (2012, ur. Urška Perenič). Pri zbiranju obsežnih biografskih in geografskih podatkov za projekt je uspešno sodelovala skupina ljubljanskih slovenistov, kar je verjetno še en recept za krepitev empiričnega področja, ki je v tesnejši medsebojni povezanosti študentov in raziskovalcev profesorjev.

VIRI IN LITERATURA

Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus, 1986. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.

Der Diskurs des radikalen Konstruktivismus. 2: Kognition und Gesellschaft, 1992. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.

²⁰ Sama sem se prvič srečala z ELZ prav pri njej.

²¹ Od leta 2007 sem poskušala posamezne vsebine iz ELZ vključiti zlasti v teoretske in metodološke predmete na mariborski slavistiki, kjer to področje po prenovi ni ustrezno pokrito.

²² Prvi program za ta predmet je spisala preučevalka slovenske (sodobne) poezije Irena Novak Popov, ki je pokazala veliko dovzetnost za empirične študije in raziskave mlajših kolegov s tega področja. O vidiku ustanov v literarnem življenju letos predavava v tandemu, prihodnje študijsko leto pa naj bi oba predmeta prevzela avtorica tega članka.

- Marijan DOVIČ, 2004: *Sistemske in empirične obravnave literature*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- , 2007: *Slovenski pisatelj: Razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenskem literarnem sistemu*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Thomas FUCHS, [2008], 2012: *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan: Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption*. 4., aktualizirana in razširjena izdaja. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- Ernst von GLASERFELD, 1984: *Konstruktivistische Diskurse*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 2).
- , 1987: Siegener Gespräche über Radikalen Konstruktivismus: Ernst von Glaserfeld im Gespräch mit NIKOL (1982, 1984). *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 401–40.
- Norbert GROEBEN, 2012: Empirisierung (in) der Literaturwissenschaft: Wissenschaftsinterne und -externe Dynamiken. *SPIEL: Siegener Periodicum zur Internationalen Empirischen Literaturwissenschaft* 30/1. 151–58.
- Helmut HAUPTMEIER, Gebhard RUSCH, 1984: *Erfahrung und Wissenschaft: Überlegungen zu einer konstruktivistischen Theorie der Erfahrung*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 4).
- Peter M. HEJL, 1985: *Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlagen einer konstruktivistischen Sozialtheorie*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 6).
- , 1987: Konstruktion der sozialen Konstruktion: Grundlinien einer konstruktivistischen Sozialtheorie. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 303–39.
- , 1992: Die zwei Seiten der Eigengesetzlichkeit: Zur Konstruktion natürlicher Sozialsysteme und zum Problem ihrer Regelung. *Kognition und Gesellschaft: Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus* 2. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 167–213.
- Miran HLADNIK, 1988: Prežihov Boj na požiralniku in metodološka vprašanja analize pripovedne proze. *Slavistična revija* 36/4. 339–48. Tudi na spletu.
- , 1990: *Slovenska kmečka povest*. Ljubljana: PD. Tudi na spletu.
- , 1995: Količinske in empirične raziskave literature. *Slavistična revija* 43/3. 319–40. Tudi na spletu.
- , 2009: *Slovenski zgodovinski roman*. Ljubljana: ZIFF. Tudi na spletu.
- , 2012: Digitalna humanistika na Slovenskem. Na spletu.
- Marko JUVAN, 2009: O literarni zgodovini lahko pišemo samo fragmente. Intervju. Spraševal Matjaž Zaplotnik. *Literatura* 21/213. 86–106.
- Gregor KOCIJAN, 1974: *Knjiga in bralci*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Gregor KOCIJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, 1980: *Knjiga in bralci II*. Ljubljana: Raziskovalni center za samoupravljanje pri RS ZSS.

- Gregor KOČJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, Darka PODMENIK, Dimitrij RUPEL, 1985: *Knjiga in bralci III*. Ljubljana: Kulturna skupnost Slovenije.
- Gregor KOČJAN, Martin ŽNIDERŠIČ, Darke PODMENIK, 1999: *Knjiga in bralci IV*. Ljubljana: FF.
- Dejan KOS, 2003: *Theoretische Grundlage der Empirischen Literaturwissenschaft*. Maribor: Slavistično društvo (Zora, 21).
- Igor KRAMBERGER, 2010: Ponovno branje Epiloga k Vinjetam. Kaj je Cankar namignil Schwentnerju? *Slavistična revija* 58/2. 189–205.
- Marko LIMBEK, 2008: Usage of multivariate analysis in authorship attribution: Did Janez Mencinger write the story 'Poštena Bohinčeka'? *Metodološki zvezki* 5/1. 81–93.
- Humberto R. MATURANA, 1969: Neurophysiology of Cognition. *Cognition: A Multiple View*. Ur. P. Garvin. New York, Washington: Spartan Books. 3–23.
- , 1986a: Kognition. Prev. S. J. Schmidt. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 89–118.
- , 1986b: Biologie der Sozialität. Prev. J. Rodriguez, G. Rusch. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 287–302.
- Humberto R. MATURANA, Francisco J. VARELA, [1987] 1998: *Drevo spoznanja*. Prev. U. Kalčič, U. Kordeš. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Michael PAWLIK, 2009: Thomas Fuchs: *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan*: Das Leben als Leibesübung. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (27. 8.). Na spletu.
- Urška PERENIČ, 2008: Perspektive empirične systemske teorije z vidika mlajše generacije – doslednost, odprtost, zanesljivost. *Primerjalna književnost* 31/2. 113–35.
- , 2010: *Empirično-sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 16).
- Mateja PEZDIRC BARTOL, 2010: *Najdeni pomeni: Empirične raziskave recepcije literarnega dela*. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije (Slavistična knjižnica, 15).
- Denis PONIŽ, 1972a: Numerična estetika in usoda umetnosti. *Problemi* 5/168–69. 120–21.
- , 1972b: Računalniki in poezija. *Prostor in čas* 4/9–10. 603–06.
- , 1982: *Numerične estetike in slovenska literarna znanost*. Maribor: Obzorja.
- Prostor v literaturi in literatura v prostoru/Space in literature and literature in space*. *Slavistična revija* 60/3 (2012). Ur. Urška Perenič.
- Gerhard ROTH, 1986a: Autopoiese und Kognition: Die Theorie H. R. Maturanas und die Notwendigkeit ihrer Weiterentwicklung. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 256–86.

- , 1986b: Erkenntnis und Realität: Das reale Gehirn und seine Wirklichkeit. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 229–55.
- Peter SCHERBER, 1977: *Slovar Prešernovega pesniškega jezika*. Maribor: Obzorja.
- Siegfried J. SCHMIDT, [1980], 1991: *Grundriß der Empirischen Literaturwissenschaft*. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.
- , 1986: *Selbstorganisation – Wirklichkeit – Verantwortung: Der wissenschaftliche Konstruktivismus als Erkenntnistheorie und Lebensentwurf*. Siegen: Institut für Empirische Literatur- und Medienforschung (LUMIS-Schriften, 9).
- , 1989: *Die Selbstorganisation des Sozialsystems Literatur im 18. Jahrhundert*. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp.
- Neva ŠLIBAR, 2001: Spiegelungen, Verfremdungen: Von der Problematik des Alteritäts- und Fremdheits-Paradigmas in der Literaturvermittlung. *Mannigfaltigkeit der Richtungen: Analyse und Vermittlung kultureller Identität im Blickfeld germanistischer Literaturwissenschaft*. Ur. Christa Grimm idr. 27–46.
- Francisco J. VARELA, 1979: *Principles of Biological Autonomy*. New York: North-Holland.
- , 1986: Autonomie und Autopoiese. Prev. S. J. Schmidt. *Der Diskurs des Radikalen Konstruktivismus*. Ur. Siegfried J. Schmidt. Frankfurt ob Majni: Suhrkamp. 119–32.
- Tomo VIRK, [1999]; 2003: *Moderne metode literarne vede*. 227–29.
- Jure ZUPAN, 2001: *Kaj je Prešeren rekel o –: Poezije in konkordance*. Ljubljana. MK.
- Otto ZSOK, 2009: Thomas Fuchs, *Das Gehirn – ein Beziehungsorgan. Eine phänomenologisch-ökologische Konzeption*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag. Na spletu.